

میزان وحدت در نگاه مرحوم علامه سید جعفر مرتضی عاملی

اهتمام پیامبر(ص) به وحدت مسلمانان

پرسش: دیدگاه قرآن، شریعت اسلام و شخص پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله درباره ی وحدت چیست؟

پاسخ: بهترین مطلبی که نشان دهنده ی اهتمام پیامبر صلی الله علیه و آله به وحدت امت اسلامی است، مسأله ی عقد برادری بین مسلمانان در سال اول هجرت است. در این رویداد تاریخی - فرهنگی، پیامبر صلی الله علیه و آله بین مهاجرین و انصار و انصار با یکدیگر، عقد برادری بستند و این عقد بر روی دو اصل بسته شد؛ یکی اینکه این برادری باید بر حق استوار باشد و اصل دوم، مواسات است. مواسات یعنی اینکه هر چیزی برای خود می پسندی برای دیگران هم بپسندی. این دو اصل، پایه های برادری ای بود که پیامبر صلی الله علیه و آله بسته بودند.

این دو اصل نشان می دهد که وحدت مسلمانان، یک امر ضروری است؛ چون مسلمانان در آن عصر از طبقات مختلف و نژادها و فرهنگ های مختلف بودند.

در آن جمع عالم و جاهل، فقیر و غنی و عشایر و شهرنشین و عرب و عجم حضور داشتند. بنابراین مسلمانان باید در مواجهه با دنیای شرک و کفر متحد باشند تا در برابر تنگناها و مشکلات درونی و بیرونی مقاومت کنند و جامعه‌ی تازه تأسیس اسلامی با معضلات درونی و بیرونی مواجه نشود.

این اقدام پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌حاکمی از این مسأله بود که جماعت مسلمانان به یکدیگر احتیاج دارند. این احتیاج در همه‌ی مواضع زندگی اعم از غم و شادی و مشکلات و آسانی‌ها مطرح بود. با توجه به این اختلاف و عدم تباین در فرهنگ‌ها پیوندشان ضروری بود به خصوص در آن زمان که قبیله‌گری و عشیره پرستی زیاد بود.

حق، میزان وحدت

این الگوی وحدت اسلامی بود که به ابتکار پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله صورت گرفت. وقتی حق، میزان باشد تباین بین گروه‌ها و اختلاف‌های فرهنگی و نژادی در روابطشان تأثیری نخواهد گذاشت. در غیر این صورت چون مصالح، متضاد می‌شود، باعث بروز اختلاف‌هایی در مراودات اجتماعی خواهد شد.

زمانی که مشکلات فراوان شد، نیاز به یک راه حلی برای رفع آن است که ایجاد رابطه‌ی دوستانه بر مدار حق، بهترین روش در رفع این مشکل است. حق، یک واقعیت مشترک بین همه‌ی ملت‌ها است. به عبارت دیگر حق، یک اصل مشترک بین همه‌ی فرهنگ‌ها است.

لذا این اختلاف دیدگاه‌ها به یک مرجعیت نیاز دارد تا این نزاع‌ها را طبق این قاعده حل کند و پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله هم فرمودند که حق، برای همه، میزان است؛ ولی از برخی جهات، این اجتماع غیر متجانس در مشکلات و گرفتاری‌ها به یکدیگر احتیاج دارند و هرکسی نمی‌تواند تنها به خودش متکی باشد و خود را بی‌نیاز از دیگران بپندارد.

بر این اساس پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله با ایجاد پیوند برادری بین مسلمانان به این نکته‌ی مهم اشاره کردند که زندگی بر پایه‌ی فردگرایی اداره نخواهد شد و انسان برای زندگی اجتماعی خلق شده و به حضور سایرین در زندگی‌اش نیازمند است. چون رفع مشکلات اجتماعی، مبتنی بر مواسات است و مواسات جز از راه مُحَرِّق دانستن دیگران در شادی‌ها و داشته‌ها فراهم نخواهد شد.

در حال حاضر هم مسلمانان جهان دیدگاه‌ها و فرهنگ‌ها و مذاهب و نژادهای مختلفی دارند که نمی‌شود

تنها با حرف و دعوت به وحدت آنها را گرد هم آورد؛ بلکه نیازمند یک رابطه و ضابطه هستند. در این قاعده، ضابطه همان حق است و حق، عین اسلام است.

تجمع پیرامون حق جهت حفظ وحدت امت

به هر حال این اجتماع بزرگ مسلمانان اختلاف‌هایی با هم پیدا می‌کنند؛ چون از طبقات و دیدگاه‌ها و فرهنگ‌های مختلف هستند و این جمع مختلف باید به صورت یک امت واحد معرفی شوند. در غیر این صورت بسیاری از مشکلات بر آنان فائق خواهد آمد که دامن همه را خواهد گرفت. این جمع باید با یک ضابطه، منسجم شوند و یک دید، هدف و انگیزه‌ای واحد به وجود بیاید تا به واسطه‌ای آن گرد هم جمع شوند.

تجمع پیرامون حق، تنها مستمسکی است که مسلمانان را در حفظ امت اسلامی کمک می‌کند. برای اتصال مسلمانان باید رشته‌ای اتصال‌ی چون رشته‌ای تسبیح که مهره‌های جداگانه و مستقل تسبیح را به هم وصل می‌کند، معرفی کرد. همان‌طور که گفته شد، بین مسلمانان اختلاف‌هایی وجود دارد و کسی نمی‌تواند منکر آن شود و باید بین آنها اتصال ایجاد کرد.

وجود مذاهب گوناگون نباید موجب افتراق و اختلاف در بین مسلمانان شود. پس معلوم می‌شود که ما به وحدت حقیقی نیازمندیم.

اهل بیت مستحکم‌ترین رشته‌ی اتصال بین مذاهب

پرسش: رشته‌ی اتصال مسلمانان چیست؟

پاسخ: به نظر من هیچ رشته‌ی اتصال‌ی مستحکم‌تر از اهل بیت علیهم السلام نیست. همه‌ی مسلمانان نسبت به اهل بیت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله احترام می‌گذارند و به آیاتی که درباره‌ی مودت و عظمت ایشان نازل شده اعتقاد دارند.

در تمام مذاهب اسلامی، محبت و احترام به اهل بیت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله یک اصل مشترک است؛ زیرا پیروان مذاهب مختلف اسلامی در بسیاری از اصول و فروع با هم اختلاف دارند که نمی‌تواند به عنوان رشته‌ی اتصال و وحدت آنان عمل کند. اما در مورد اهل بیت علیهم السلام تا یک حد خاصی، هیچ اختلافی وجود ندارد و تقویت اشتراک در محبت اهل بیت علیهم السلام در بین مذاهب اسلامی، بهترین راه برای

گسترش مراودات بین مذاهب و تقریب است.

کسی منکر لزوم محبت به اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله نیست. چون این مسأله، جزء قرآن است و کسی نمی تواند منکر قرآن شود؛ اما موارد تکمیلی مثل عصمت و امامت می ماند که با همین مقدار تفاهمی که هست می شود به فکر تحکیم روابط و تقریب مذاهب و وحدت امت اسلامی بود.

دعوت به وحدت در رأس برنامه های امام علی علیه السلام

پرسش: امام علی علیه السلام چه دیدگاهی درباره ی وحدت اسلامی دارند؟

پاسخ: هنگام خلافت امیرالمؤمنین علی علیه السلام، زمینه ی اختلافها تشدید شده بود و پس از آن در دوران خلافت وی بر اثر جنگ ها و حوادث ناخواسته، شدت بیشتری پیدا کرد و به همین خاطر، مبارزه با اختلاف و دعوت به وحدت در رأس برنامه های آن حضرت قرار داشت. اختلاف ها و عداوت های قبیله ای که در تاریخ عرب ثبت شده است و قرآن مکررا به آنها اشاره و از آنها منع کرده است و بسیاری از آنها به اختلاف قومی و قبیله ای بر می گردد. این اختلافها هر چند به طور موقت با آمدن اسلام فروکش کرد؛ اما رسوبات آنها باقی بود و در تحولات و حوادث مهم در طول تاریخ اسلام نقش داشت. علی علیه السلام وارث این رقابت های قبیله ای و دسته بندی های سیاسی بود.

نظریه ی وحدت حضرت علی علیه السلام در دوران خلفا

دیدگاه حضرت علی علیه السلام در وحدت اسلامی در دو بخش قابل بحث است: بخش اول مربوط به سخنان آن حضرت است که امت اسلامی را به وحدت کلمه دعوت کرده اند و بخش دیگر به عملکرد ایشان در دوره ی خلافت باز می گردد که تا پایان عمر هم ادامه داشت.

به عقیده ی من، نظریه ی وحدت امام علی علیه السلام در دوره ی خلفای پیشین هم استوار است؛ زیرا امام علیه السلام برای حفظ اساس اسلام با مخالفت های موجود کنار آمدند و از هر گونه اقدامی پرهیز نمودند. بر این اساس امام علیه السلام امت اسلامی را به حفظ وحدت فرا می خوانند و برخی از نقاط اختلاف را در رفتارهای اجتماعی آنان جستجو کرده و به آنان نشان می دهند.

لذا نقشی که امیرالمؤمنین علیه السلام در این زمینه ایفا کردند باعث تقویت پایه های اسلام و مانع

منبع: مجله الکترونیکی اخوت به نقل از کتاب «الگوی سیره پژوهشی و اندیشه‌های اسلامی»